

Дијалог за јавните политики „Имплементација на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017– 2022 година“

Место: Хотел Арка – Скопје

Овој краток документ за јавна политика, се темели на ставовите изнесени на конференцијата од проектот „Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните“, кој го спроведува Институтот за европска политика и Асоцијацијата ЗЕНИТ, а е финансиран од Европската Унија преку Секторот за централно финансирање и склучување договори и кофинансиран од Владата на Република Северна Македонија. Проектот има за цел да придонесе за враќање на довербата на граѓаните во македонскиот правосуден сектор, преку значително вклучување на граѓанското општество во суштински реформи. Крајни корисници на овој проект се институциите во областа на правосудството.

Конференцијата се состоеше од две сесии во кои учествуваа околу 60 претставници од министерството за правда, Судскиот совет, Советот на јавни обвинители, судии, јавни обвинители, експерти во областа, претставници од граѓанскиот сектор и од дипломатските претставништва во Република Северна Македонија.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Содржина

Листа на кратенки.....	3
Сесија 1: Реформите во правосудството.....	4
Препораки:.....	9
Сесија 2: Казнено – правно, граѓанско – правно законодавство и медијација.....	10
Препораки.....	14
АНЕКС 1.....	18
АНЕКС 2.....	28
АНЕКС 3.....	30

Овој документ е подготвена со финансиска поддршка на Европската Унија и на Владата на Република Северна Македонија. Содржината на овој документ е единствена одговорност на авторите и на никој начин не може да се смета дека ги претставува ставовите на Европската Унија или на Владата на Република Северна Македонија.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Листа на кратенки

СЕРЕЈ - Европската комисија за ефикасност на правдата

ЕУ – Европска Унија

ОЈО – Основно јавно обвинителство

РСМ – Република Северна Македонија

СВР - Сектор за внатрешни работи

СЈО – Специјално јавно обвинителство; Јавно обвинителство за гонење на кривични дела

Стратегијата - Стратегијата за реформи во правосудниот сектор 2017 – 2022 година со Акциски план

ЦСР – Центар за социјална работа

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Сесија 1: Реформите во правосудството

Првата сесија беше наменета за реформите во правосудството во која учествуваа министерката за правда, Рената Дескоска; претседателот на Судскиот Совет, Киро Здравев и претседател на Советот на јавни обвинители, Ацо Колевски. Конференцијата ја отвори Ардита Абази Имери, програмска координаторка на Институтот за европска политика и заменик директорка на Институтот за европска политика.

Д-р Абази Имери, најпрво им посака добредојде на сите присутни и ги потенцираше клучните продукти на проектот „Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните“, кој Институтот за европска политика го спроведува со Асоцијацијата ЗЕНИТ. Посочи дека денешниот настан беше замислен како дијалог за политики, како би можело послободно меѓусебно да се идентификуваат предизвиците и да се понудат соодветни решенија и препораки за реформите во правосудниот сектор и подобрување на квалитетот на правдата. Реформите во правосудниот сектор се од исклучителна важност за јакнење на системот и со самото тоа за враќање на довербата на граѓаните во правосудството, која бележи пад во изминатите години.

Министерката за правда проф. д-р Рената Дескоска ги презентираше сите реформи кои беа направени во правосудниот сектор од 2017 година. Реформите во делот на правосудството се видливи, особено ако го земеме во предвид фактот каде нашата држава се наоѓаше во оваа област. Клучните реформи започнаа со донесување на Стратегијата за реформи во правосудниот сектор 2017 – 2022 година со Акциски план (Стратегијата). Стратегијата на почетокот беше преамбициозна од аспект на роковите кои што ги предвидуваа за одредени реформи и одредени решенија за рокови за спроведување на Стратегијата. Во оваа насока беше изменет Акциониот план со цел да се даде вистинска временска рамка и простор за сеопфатна дебата по одредени решенија кои што се предлагаат и кои што се преземаат, бидејќи добар дел од законите кои што се носат во сферата на правосудството, се закони кои што се двотретински и системски за кои е потребно да се остави еден процес на консултации, со цел да се изберат најдобрите решенија. Дополнително правосудните реформи се комплекси бидејќи бараат голема заложба и дејствување од сите три власти во државата, извршната која ги подготвува политиките, Собранието кое ги носи законите и судството кое треба соодветно да ги имплементира овие закони.¹

Во изменатите две години беа направени најголемите реформски зафати во делот на правосудството.²

¹ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

² Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust

Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Во оваа насока беше донесен Законот за судови, во една инклузивна постапка на подготовка на истиот, кој беше одобрен од страна на Венецијанската комисија.³

Беше донесен целосно нов Закон за Судски совет.⁴ Со новиот Закон за Судскиот совет⁵ е подобрена отчетноста и транспарентноста на Судскиот совет. Голем исчекор се направи со тоа што генеално расправата на Судскиот совет е и јавна, јавноста на расправа во однос на седници во Судскиот совет, можат да бидат исклучени само доколку се исполнети одредени законски претпоставки, а тоа е кога се работи за заштита на личноста и интегритетот на самиот судија, но и во таков случај, претседателот на Судскиот совет мора да даде образложени причини зошто јавноста е исклучена. Покрај тоа, при изборот на судии секој член на Судскиот совет е должен јавно да ја брани својата одлука, зошто гласот го дал за определен судија и да даде образложени причини за тоа.⁶

Нелагодувача постојат од страна на судската фела во однос на самата организациона поставеност на Советот и дискриминацијата во однос на избор на член на Советот од редот на судиите и оние членови кои се избираат од Парламентот.⁷ По однос на организационата поставеност, судската фела има забелешки по однос на одредбата од законот, според која, претседателот на Судскиот совет се избира од членовите кои што се избрани од Собранието на Република Северна Македонија, од причини што Судскиот совет е должен да обезбеди и ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт, утврдено со Уставот и законите на Република Северна Македонија. Ставовите се во насока дека овој начин на избор на претседател на советот сепак на мала врата ја внесува политиката во Судскиот совет. Постои и дискриминација по однос на реизборот на членовите на Судскиот совет. Значи членовите на Судскиот совет од редот на судиите, немаат право на повторен избор, односно треба да поминат шест години по завршување на мандатот за да можат повторно да бидат избрани, додека членовите на Судски совет од редот на членови кои што ги избира Собранието, тие можат два пати последователно да бидат избрани за членови на Судскиот совет.⁸

Во однос на имплементацијата, Судскиот совет се соочува со “легална опструкција” од страна на законодавната власт. Пред три месеци истече мандатот на двајца претставници на Судскиот совет, меѓутоа постапката за избор во Собранието сè уште не е завршена. Истечен е мандатот на уште еден член на Судски совет, а почеток на 2020 година истекува мандатот на уште еден член од Судскиот совет. Поради немање на кворум Судскиот совет нема да биде во можност да ги извршува своите основни надлежности, односно да избира

³ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

⁴ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

⁵ Киро Здравев, претседател на Судскиот совет на РСМ

⁶ Киро Здравев, претседател на Судскиот совет на РСМ

⁷ Киро Здравев, претседател на Судскиот совет на РСМ

⁸ Ибид.

и разрешува судии. Во оваа насока, потребно што побргу да се изберат два члена на Судскиот совет од страна на Собранието.⁹

Иако е добра одредбата предвидена во Законот за судски совет¹⁰ која овозможи проширување на правото на пристап до Судскиот совет и секој граѓанин да може да поднесе барање за утврдување на одговорност на судија, сепак ангажираноста на Судскиот совет во овој сегмент од неговата надлежност е огромна и постои опасност на некој начин да не може да се одговори на со закон предвидените други надлежности на Судскиот совет.¹¹

Со цел доследно да се имплементира на новиот Закон за Судски совет, Судскиот совет започна со имплементација на повеќе проекти. Во рамки на проектот „Пружење помош во правосудството во Република Северна Македонија”, кој што е во рамките на ИПА програмата на Европската Унија, Судскиот совет ги изработува деловникот и другите подзаконски акти, кои што се предвидени со Законот за судски совет, вклучително и на правилникот за утврдување на ранг листа на кандидати за избор на судии во првостепените судови. По стариот закон таа ранг листа ја утврдуваше Академијата за судии и јавни обвинители.¹² Потребно е зголемување на бројот на судии.¹³ Во оваа насока е потребно и зајакнување на капацитетите на Академијата за судии и јавни обвинители за прием на нови кандидати на почетна обука.

Во тек на реализација е и проектот за изработката на методологија со индикатори на сложеноста на предмети и посебен Правилник за евалуација односно оценување на самите судии. Оваа методологија е од огромно значење, како по однос на утврдувањето на одлуката со која што ќе се утврдува ориентационата норма која што месечно треба да ја решаваат судиите, а исто така од неа зависат и понатамошните активности на Судскиот совет, во смисла на ревидирање на правилниците за систематизација на работните места, односно на потребниот број на судии и на судски службеници во судовите. Овој правилник е од особена важност за евалуацијата на самите судови и на самите судии, кои ќе бидат евалуирани по рални и објективни критериуми, земајќи ја во предвид сложеноста на предметите.¹⁴ Во новиот Закон за судски совет е предвидено¹⁵ оценувањето да го вршат самите судии, додека

⁹ Ибид.

¹⁰ Ибид.

¹¹ Претседателот на Судскиот совет посочи дека во 2017 година до Судскиот совет биле поднесени барања за утврдување на одговорност против 17 судии; Во 2018та биле поднесени барања за утврдување на одговорност против 10 судии, во 2019та година, заклучно до 11 декември биле поднесени барања за утврдување на одговорност против 65 судии.

¹² Ибид.

¹³ Во моментот во Република Северна Македонија има 506 судии, а според систематизациите треба да има 639 судии.

¹⁴ Киро Здравев, претседател на Судскиот совет

¹⁵ Согласно член 81, став 3 од Законот за судскиот совет е предвидено за утврдувањето на исполнетоста на квалитативните критериуми за оценување на работата на судијата да го вршат комисији составени од по пет членови од апелационите судови во државата, односно непосредно повисокиот суд.

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust

Партнерство Јустиција: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Судскиот совет на некој начин само ќе ги сумира резултатите.¹⁶ Поради ова најсоодветно е за изработка на овој правилник за оценување на судиите, сите судии и судови во државата да дадат свој придонес.¹⁷

Со новиот Закон за управни спорови кој ќе се применува од мај 2020 година, се предвидуваат поголеми обврски за Управното судство. Односно Управниот суд ќе биде на рамниште како и останатите судови со водење на јавна расправа пред истиот.¹⁸ Сепак потребно е кадровско екипирање и обезбедување на соодветни просторни услови за Управното судство, особено имајќи ги во предвид новите решенија предвидени со новиот закон.¹⁹ Започната е постапка за обезбедување на нова зграда во која ќе биде сместен Управниот суд.²⁰

Донесен е нов Закон за прекршоци²¹ и во моментот се прават усогласувања на други закони со овој двотретиноски закон. Измени се направени во однос на извршувањето кои што треба да овозможат социјална правда, додека во делот на нотаријатот укинати се судските такси за одредени постапки. Во рамки на Министерството за правда е подготвен и нов предлог Закон за Академија за судии и јавни обвинители, кој моментално е во Собраниска процедура, меѓутоа овој закон е блокиран од страна на опозицијата со поднесени над деветстотини амандмани. Донесен е и нов Закон за бесплатна правна помош со кој се проширува кругот на лица кои може да бараат бесплатна правна помош. Министерството за правда подготви и нови предлози на закони односно предлог - Закон за управување за движење на предмети во судовите, предлог - Закон за меѓународно приватно право, предлог - Закон за кривична постапка, предлог - Закон за исплата на паричен надоместок на жртви од кривични дела со насилство и во тек е подготовка на нов Закон за правда на децата. Во сферата на граѓанското право се подготвува нацрт Законот за облигациони односи, министерката за правда нагласи дека во овој дел очекуваат подолг инклузивен процес на дебати за овие измени бидејќи станува збор за темелен закон што регулира секојдневни односи меѓу граѓаните. Во сферата на граѓанското процесно право во тек е формирање на работна група за измена на Законот за парнична постапка.²²

Покрај тоа што беше подготвен нов Закон за јавното обвинителство, се уште нема консензус во Собранието за донесување на овој закон.²³ Со овој закон меѓудругото се регулира и трансферот на предмети од Специјалното јавно обвинителство во редовното обвинителство. Министерката нагласи дека проблем претставуваат преодните одредби, кои

¹⁶ Киро Здравев, претседател на Судскиот совет

¹⁷ Оља Ристова, судија и Киро Здравев, претседател на Судскиот совет

¹⁸ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

¹⁹ Лидија Каначковиќ, судија на Вишиот Управен суд,

²⁰ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

²¹ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

²² Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

²³ Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust

Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

што треба да го регулираат продолжувањето на сите постапки од СЈО во редовното јавно обвинителство.²⁴ Потребно е да се задржат добрите практики кои ги воспостави Специјалното јавно обвинителство во своето работење од аспект на човечките ресурси и во јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, пред се имајќи во предвид дека до овој момент ова обвинителство не претрпи никакви промени, ниту реформи.²⁵ Како добра практика е и финансиската независност во корелација со капацитетите и понатамошниот тек на реформите треба да обезбеди механизми за обезбедување на ваква финансиска независност како кај судството, така и кај јавното обвинителство.²⁶

Сè уште не е донесен и новиот предлог Закон за советот на јавни обвинители. Со предлог измените промени се вршат во делот на додавање на одредени надлежности на советот, односно советот се овластува да одлучува по поднесено барање за дисциплинска одговорност на член на советот. Оваа измена е во насока, да се зголеми одговорноста при работењето на членовите на советот во самиот совет во време на вршењето на нивната функција, да има нивна поголема активност и правилно и законито извршување на функцијата. Понатаму како нова надлежност се додава, советот да донесе одлука на член на Советот на јавни обвинители, да може да врши непосреден увид во работењето на јавните обвинители.²⁷ Со предлог-законот се предвидува зголемена јавност во работата на советот. Исто така се воведува нова глава, со која се преговара постапка за разрешување на член на советот. Се внесува и глава со која се регулира постапката за изземање на член на советот од работата на Советот на јавни обвинители. Промени и во начинот на избирање и гласањето при избор на член на советот.²⁸

Покрај сите важни измени на законите и донесувањето на новите закони, кој се од исклучителна важност за Европската иднина на нашата држава, од исклучителна важност е новната соодветна имплементација. По заокружување на реформата во делот на донесување на донесувањето на новите закони и законските измени, за враќањето на довербата на граѓаните во судството и јавното обвинителство би требало да следат посериозни напори од страна на сите чинители вклучително и Судскиот совет и Советот на јавни обвинители, а секако и од самите судии и обвинителите за доследна имплементација на законите и подобрување на квалитетот на правдата.²⁹ Во оваа насока битен е интегритетот на судиите и на јавните обвинители. Секој судија треба да стои позади секоја своја одлука

²⁴ Ибид.

²⁵ Натали Петровска, извршна директорка на „Коалиција Сите за правично судење“

²⁶ Ленче Ристовска, јавен обвинител

²⁷ Г-дин Колевски нагласи дека ова не е всушност нова надлежност на Советот на јавни обвинители и дека ваква пракса имал советот најчесто во случаи кога е поднесена претставка или поплага од страна на граѓаните и членот на советот, а со цел да се проверат наодите.

²⁸ Ацо Колевски, Претседател на Советот на јавни обвинители

²⁹ Проф. д-р Рената Дескоска, министарка за правда

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust

Партнерство Јустиција: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

и да гарантира за истата со цел не само да се примени правото, туку и да се унапреди правдата и таа да биде видлива.³⁰

Потребна е суштинска дебата во однос на ветингот или реевалуацијата на судии и јавни обвинители со цел овој процес да не предизвика сериозни последици на текот на реформите и ефикасноста на судството која е постигната. Потребно е да се дефинира конкретен правец и предлог за таа реформа, во која насока, на кој начин и со каква методологија ќе се спроведе процесот на ветинг или реевалуација, какви последици би имало во однос на досегашната ефикасност на судството и дали судството може само да се реформира. Во новиот Закон за судови³¹ како основ за потешка дисциплинска повреда е ставено одбивањето на судија да поднесе изјава за имотна состојба и интереси согласно со закон или ако податоците содржани во изјавата во голема мера се неистинити. На овој начин се остава можност Судскиот совет во координација со Државната комисија за спречување на корупција да може да ги разреши од функција корумпираните судии.³²

Судскиот совет односно Судскиот буџетски совет на Судскиот совет односно Судскиот буџетски совет мислам дека направи доста и по однос на подобрувањето на материјалниот статус на судиите. Во тек се и преговори со извршната власт по однос на зголемување и на коефициентите на наплатите.³³

Препораки:

- Побргу да се избераат два члена на Судскиот совет од страна на Собранието на Република Северна Македонија.
- При изработка на правилникот за оценување на судиите од страна на Судскиот совет, сите судии и судови во државата да дадат свој придонес
- Зголемување на бројот на судии и јавни обвинители и подобрување на просторните услови на Академијата за судии и јавни обвинители.
- Подобрување на просторните услови и кадровската екипираност на Управниот суд и Вишиот управен суд.
- Продолжување со практиките на инклузивност и зголемување на инклузивноста за формирање на работни групи за подготовка на Закони и зголемени дебати и предлози во однос на определени решенија кои се од исклучителна важност за граѓаните (Законот за кривична постапка, Законот за облигациони односи, Законот за парнична постапка).
- Потребно е да се донесе новиот Закон за јавно обвинителство во кој ќе се регулира продолжувањето на сите постапки од СЈО во редовното јавно обвинителство и да се да се донесат измените на Законот за Советот на јавни обвинители.

³⁰ Антоанета Димовска, судија

³¹ Закон за измена и дополнување на Законот за судови.

³² Проф. д-р Рената Дескоска, министерка за правда

³³ Киро Здравев, претседател на Судскиот совет

- Потребно е да се задржат добрите практики кои ги воспостави Специјалното јавно обвинителство во своето работење од аспект на човечките ресурси и во јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција.
- Зголемена финансиска независност на судството и јавното обвинителство.
- Покрај сите важни измени на законите и донесувањето на новите закони, кој се од исклучителна важност за Европската иднина на нашата држава, од исклучителна важност е новната соодветна имплементација од сите клучни чинители.
- Потребна е суштинска дебата во однос на вентингот или реevaluацијата на судии и јавни обвинители со цел овој процес да не предизвика сериозни последици на текот на реформите и ефикасноста на судството која е постигната.

Сесија 2: Казнено – правно, граѓанско – правно законодавство и медијација

Втората сесија од дијалогот беше наменета за реформите во казнено – правно, граѓанско – правно законодавство и медијација, реформи кои се од исклучителна важност за граѓаните. Говорници на оваа сесија беа Лазар Нанев, вонреден професор и судија во Основниот суд во Кавадарци; Оља Ристова, судија во Основниот кривичен суд; Антоанета Димовска, судија во Основниот граѓански суд и Радица Лазареска Геровска, државен советник во Министерството за правда. На крај Александар Николов, извршен директор на Асоцијацијата ЗЕНИТ ги претстави првичните резултати од анкетата за судски корисници и активностите кои се спроведуваат во рамки на овој проект. Сесијата ја модерираше Ива Цоневска, проектна менаџерка и истражувачка во Институтот за европска политика.

Системот за правда за децата е воспоставен со Законот за малолетничка правда, унапреден со Законот за правда за децата се уште се соочува со постоење лоши материјални услови, недостаток на основно образование и систематска ресоцијализација на децата лишени од слобода, па упатува на постоење сериозна загриженост и потреба од напори за дополнително зајакнување на правата на детето. Во стратегијата се констатира дека сеуште постои неусогласеност на Законот за правда за децата со новиот ЗКП и Законот за прекршоците, како и директивите од ЕУ. Поради тоа, се наведува дека потребни се измени во Законот за правда на децата, во правец на негово усогласување со останатите закони и ЕУ директивите, зајакнување на заштитата на децата жртви на кривичните дела, внесување процедурални одредби во однос на текот на главниот претрес, олеснување на пристапот на децата - жртви до правен совет и застапување и формирање на Фонд за обесштетување на децата жртви.³⁴

Измените мора да ги зајакнат и механизмите за превенција на детското престапништво на локално и централно ниво, како и институционално, материјално и функционално зајакнување на Државниот совет за превенција на детското престапништво.³⁵

³⁴ Лазар Нанев, вонреден професор и судија во Основниот суд во Кавадарци.

³⁵ Ибид.

Во оваа насока во министерството за правда е формирана работна група за подготовка на нацрт-предлог Закон за правда на децата.³⁶ Покрај тоа што е формирана работна група за подготовка на нов Закон за правда на децата, со поддршка на канцеларијата на УНИЦЕФ, национални експерти подготвија листа од 32 индикатори за следење на имплементацијата на Законот за правда за децата, а за потребите на Државниот совет за детско престапништво кој ги собира од 63 институции во системот за правда за децата и тоа 8 СВР, 30 ЦСР, 12 Основни судови со проширена надлежност, 12 ОЈО и едно ОЈО за гонење на кривични дела од организираниот криминал и корупција. Добиените статистички податоци преку индикаторите, статистички се обработуваат и се дел од Годишниот извештај на Државниот совет за детско престапништво кој го усвојува Собранието на РСМ.³⁷

Примената на Законот за кривична постапка сè уште претставува предизвик.³⁸ Најголем проблем во однос на кривичната постапка претставува не доставувањето на докази од страна на јавното обвинителство до одбраната на самиот почеток на постапката. Во законот за кривична постапка е предвидена обврска за дозволување на увид во текот на истрагата од страна на јавниот обвинител. Истата одредба се толкува на тој начин што многу се ограничува правата на одбраната во текот на кривичните постапки. Ваквото толкување придизвикува проблеми во самата постапка и често поради потребата од соодветна припрема на одбраната се одложува и главната расправа. Потребно е да се подобрат и материјалните ресурси³⁹ во јавните обвинителства со цел полесно и поефикасно да се досадуваат доказите до одбраната.

Предизвик претставува и институтот за спогодување на вина.⁴⁰ Овој институт привично беше замислен на тој начин што во најголем дел од постапките, дури до 90 проценти од постапките, каде што постојат цврсти и неспорни докази од страна на јавното обвинителство да се користи овој институт. Според статистиките на Основниот кривичен суд за 2017 и 2018 година само 10% од постапките се завршени со спогодување за вина, сите останати се испратени како обвиниенија во судовите. Една од причините кои што се дава од страна на јавните обвинители за не применување на овој институт за делата за кои е пропишана казна затвор до 5 години, е дека тие не се законски обврзани да го најдат обвинетиот. Има ситуации во кои обвинетиот прв пат дознава за постапката кога ќе ја добие поканата од судот. Ова треба да се исправи на тој начин што во одредбите каде што се регулира скратената постапка во Законот за кривична постапка, како и за потешките кривични дела, да се наведе дека обвинетиот мора задолжително да се известува од страна на јавното обвинителство дека против него е поведена кривична постапка за да може

³⁶ Лазар Нанев, вонреден професор и судија во Основниот суд во Кавадарци.

³⁷ Ибид.

³⁸ Оља Ристова, судија во Основниот кривичен суд.

³⁹ Пример набавка на фотокопир и скенер.

⁴⁰ Оља Ристова, судија во Основниот кривичен суд.

соодветно да ја подготви својата одбрана.⁴¹ Исто така потребни се законски измени во насока на снимање на судските рочишта без обврска за издавање на записник. Записник да се дава во определени услови и тоа кога го бара странката. На овој начин ќе се забрза водењето на главната расправа.⁴²

Потребо е да се подобри менаџирањето на судските постапки во судовите. Често доаѓа до одолговлекување на постапките. Потребна е зголемена активност на Судскиот совет во оваа насока.⁴³ Потребно е подобро електронско поврзување меѓу институциите⁴⁴ и доставите да се вршат по електронска пошта.⁴⁵ Неопходно е и зајакнување на менаџментот на судовите, посебно на претседателите на судовите, коишто треба повеќе да се ангажираат за постапувањето на претседателите на оддели и дали истите постапуваат по барањата и потребите на судиите. Има потреба и од вработување на поголем број стручни соработници и службеници заради подигнување на квалитетот на работата на судиите, како и редовна надградба на АКМИС системот.⁴⁶

Законот за видот и висината на кривичните санкции се укина како неприменлив. Сепак се соочуваме со невоедначување на казните од страна на судиите во кривичната постапка. Во оваа насока се препорачува донесување на упатство со критериуми и параметри за воедначување на судската пракса за определување на видот и висината на кривичната санкција.⁴⁷

Од 2011 година е донесен Законот за пробација, меѓутоа пробациската служба не се користи доволно од страна на судиите. Овој закон е од исклучителна важност за определување на видот и висината на казната. Затоа се препорачува интензивна обука на судиите за примена на Законот за пробација бидејќи соработката со пробациската служба овозможува правилен пристап кон индивидуализација на казната за секој обвинет.⁴⁸ Измена е потребна на одредбите за заштитен надзор во Кривичниот законик во насока на зголемување на видот на мерките кои ќе ги изрече судот со цел намалување на бројот на повратници. Мерките кои ги предвидува Кривичниот законик не се доволни, бидејќи има многу различни ситуации и таа лепеза на мерки треба да се зголеми.⁴⁹

Во сферата на граѓанското право измени се потребни во Законот за парнична постапка во делот на вештачењето. Со измените на Законот за парничната постапка од 2010 година кога се измени главата XXVII во делот на доказите увид и вештачење требаше да се

⁴¹ Оља Ристова, судија во Основниот кривичен суд.

⁴² Ибид.

⁴³ Оља Ристова, судија во Основниот кривичен суд.

⁴⁴ Судови, јавни обвинителства, МВР.

⁴⁵ Оља Ристова, судија во Основниот кривичен суд.

⁴⁶ Ибид.

^{47,48} Ибид.

⁴⁸ Ибид.

⁴⁹ Ибид.

постигне забрзување на судските постапки. Меѓутоа огромен дел од предметите звршуваат со супервештачење, но пред тоа има и други фази од постапката кои не се одвиваат така “брзо”.⁵⁰

Проблеми се јавуваат и со споровите од мала вредност согласно сегашното законско решение. Согласно сегашното законско решение спор од мала вредност како во редовната парница така и во стопанските спорови се спорови кои се однесуваат на побарување во пари кое не го надминува износот од 600.000,00 денари. Несватливо е овој износ да биде ист и за стопански спор и за редовна парница имајќи ја во предвид финансиската моќ на граѓаните овој износ никако неможе да биде за спор од мала вредност.⁵¹ Втора причина со овие измени се дозволи жалба на фактичката состојба што го изедначи овој спор во целост со редовната парница, а остана одредбата дека не се одржува подготвително рочиште туку веднаш се закажува рочиште за главна расправа, што доведе дососема конфузна постапка.⁵²

Во делот на граѓанското материјално право, пред да се започне со кодификацијата на граѓанското право, кој е долготраен процес, во овој момент поголем проблем е неусогласеноста на материјалните закони кои од различен аспект третираат еден ист проблем. Неопходна е детална анализа на законите по групи, заради утврдување на наведените недоследности.⁵³

Трет обид за целосно заживување на концептот на медијација⁵⁴ е направен со подготовката на новиот предлог – Закон за медијација, кој во моментот е заглавен во собраниска процедура. Со овој предлог Закон, исто како и со Законот за медијација од 2013 година е имплементирана директивата од 2008 година. Меѓутоа, во предлог законот кој што е подготвен во рамки на Министерството за правда дополнително се следени насоки утврдени од Европската комисија за ефикасност на правдата (CEPEJ) за развој на медијацијата, како и препораки од Европскиот парламент. Дополнително е направен напор за следење на потребните измени во други закони⁵⁵ за унапредување на концептот на медијација. Потребно е да се ревидираат одредбите во предлог-законот за медијација кои се однесуваат на Одборот на медијација. Најнапред, Одборот за медијација се покажа во праксата како прегломазно тело, кое е пресложено за извршување на неговите функции.⁵⁶

Покрај потребата за измена на законита, за унапредување на концептот за медијација се потребни и дополнителни мерки.⁵⁷ Потребно се и буџетски средства за зголемено користење на медијацијата согласно Законот за правда на децата, посебно имајќи во

⁵⁰ Антоанета Димовска, судија во Основниот граѓански суд.

⁵¹ Ибид.

⁵² Ибид.

⁵³ Ибид.

⁵⁴ Радица Лазареска Геровска, државен советник во Министерството за правда

⁵⁵ Закон за облигационите односи, Закон за парнична постапка, Закон за правда на децата.

⁵⁶ Радица Лазареска Геровска, државен советник во Министерството за правда

⁵⁷ Ибид.

предвид дека медијација значи помалку трошоци за странките, но и воспоставува ситуација каде што го немате чувството на изгубена странка. Во оваа насока обвинителството во моментот кога го креира својот буџет треба да има проценка на бројките околу предметите што се однесуваат токму на децата.

Во јули 2019 година во соработка со Комората на медијатори, Владата на Република Северна Македонија усвои Заклучок со која ги задолжува сите државни органи, институции, јавни претпријатија кои што се во државна сопственост, но и единиците на локална самоуправа, пред да започнат постапка пред суд, да направат обид споровите да ги надминат по пат на медијација.⁵⁸

За 2017, 2018, 2019 година има околу 1464 предмети за медијација. Од тие предмети има 1111 спогодби, односно 75% од предметите завршија со спогодби. Потребно е да се направат напори за задолжителен обид за медијација да имаме во работните спорови,⁵⁹ споровите за правда на децата, осигурителните спорови и потрошувачките спорови.⁶⁰

Во текот на подготовката на законите е потребно учество на судии, јавни обвинители и други практичари со кои се соочуваат со недоследите законски решенија во практика и експерти. Консултациите за предлог-законите за определени законски решенија не треба да се прават само откако веќе нацрт законските решенија се подготвени.⁶¹

Препораки

Закон за правда на децата

1. Доследно почитување на принципот на најдобриот интерес на детето.
2. Хармонизирање со новодонесените директиви на ЕУ што се однесуваат на процедуралните гаранции за заштита на децата кои се осомничени или обвинети во кривичната постапка
3. Зајакнување на заштитата на децата жртви на кривичните дела, вклучувајќи мерки за рехабилитација и интензивирана едукација на децата.
4. Внесување процедурални одредби во однос на текот на главниот претрес - дилемата главен претрес или расправа?
5. Да се олесни пристапот на децата - жртви до правен совет и застапување.
6. Воспоставување на Фондот за обештетување на децата жртви.

⁵⁸ Ибид.

⁵⁹ Над 1300 предмети од предметите кои се решаваат по пат на медијација се од сферата на работните односи.

⁶⁰ Радица Лазареска Геровска, државен советник во Министерството за правда

⁶¹ Владимир Туфегџиќ, судија во Основниот кривичен суд.

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust

Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

7. Зајакнување на механизмите за превенција на детското престапништво на локално и централно ниво, како и институционално, материјално и функционално зајакнување на Државниот совет за превенција на детското престапништво.
8. Доуредување на основните начела.
9. Унапредување на ресторативната правда-медијација и другите форми на заобиколување на судската постапка.
10. Нормативно доуредување на постапувањето и улогата на центрите за социјална заштита.
11. Измени во материјалниот дел во однос на институциите каде што се извршуваат санкциите спрема децата.
12. Нормативно уредување на Бесплатната правна помош – односно надоместокот на адвокатите пред ЦСР и полицијата.
13. Внесување процедурални одредби во однос на текот на усниот претрес.
14. Преиспитување на одредбите што содржат ресторативни елементи со цел надминување на воочените проблеми што ја оневозможуваат нивната почеста примена.
15. Доуредување на постапките што се преземаат од страна на ЦСР и зајакнување на неговите овластувања во однос на извршувањето на санкциите.
16. Унапредување на Правата на деца жртви.
17. Преиспитување на одредбите во однос на надлежноста за извршување на санкциите.
18. Внесување одредби во однос на институционалната поставеност на ВПД.
19. Олеснување на постапката за обештетување.
20. Функционално зајакнување на Државниот совет и механизмите за превенција на детско престапништво.
21. Потребно е Транспонирање на релевантни ЕУ директиви.

Закон за кривичната постапка

1. Се препорачува да се воведо пракса според која јавниот обвинител ќе биде обврзан да ги достави сите докази до одбраната на самиот почеток на постапката. Иако оваа обврска не произлегува од Законот за кривичната постапка, истата произлегува од меѓународните договори ратификувани и потпишани од Република Северна Македонија кои се составен дел на домашното законодавство.
2. Се препорачува да се пристапува кон предлог за спогодување за вина секогаш кога обвинителството располага со цврсти докази во предметот.
3. Измена на одредбите во Законот за кривичната постапка во делот на скратена постапка заради задолжително известување на обвинетиот кога е започната истрага или се прибираат доказите.

4. Законски измени во насока на снимање на судските рочишта без обврска за издавање на записник.
5. Зајакнување на капацитетите во судовите со вработување на поголем број стручни соработници и службеници заради подигнување на квалитетот на работата на судиите.
6. Контрола и детектирање на клучните проблеми поради кои се одложуваат судските расправи врз основа на што ќе се спроведе обука на судиите за менаџирање на предметите со цел за ефикасност во постапувањето.
7. Зајакнување на менаџментот на судовите во насока на правилен распоред на судиите и судските служби по оддели заради зголемување на ефикасноста при постапување со предметите.
8. Редовно надградување на АКМИС системот согласно секојдневните потреби на сите корисници на истиот.
9. Членовите на Судскиот совет да бидат во постојана комуникација со судиите од судовите за кои се надлежни со цел правилно да ги констатираат проблемите на судиите кои влијаат на оценувањето на нивната работа

Кривичен законик

1. Се препорачува изготвување на Упатство за спогодување за видот и висината на кривичната санкција заради воедначена судска пракса на судовите, како и подобрување на внесот на податоци во АКМИС-от за добивање на податоци за просечно изречената санкција за определено кривично дело
2. Се препорачува донесување на упатство за воедначување на судската пракса за определување на видот и висината на кривичната санкција.
3. Интензивна обука на судиите за примена на Законот за пробација бидејќи соработката со пробациската служба овозможува правилен пристап кон индивидуализација на казната за секој обвинет.
4. Измена на одредбите за заштитен надзор во Кривичниот законик во насока на зголемување на видот на мерките кои ќе ги изрече судот со цел намалување на бројот на повратници.

Граѓанско процесно законодавство

1. Во сферата на граѓанското право измени се потребни во Законот за парнична постапка во делот на вештачењето и кај споровите од мала вредност.
2. Ревидирање на роковите кај Законот за парнина постапка со цел подобрување на квалитетот на судските одлуки.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Граѓанско материјално законодавство

1. Пред да се започне со кодификацијата на граѓанското право, неопходна е детална анализа на законите по групи, заради надминување на неусогласеноста на материјалните закони кои од различен аспект третираат еден ист проблем.

Медијација

1. Донесување на нов Закон за медијација од страна на Собранието на Република Северна Македонија.
2. Ревидирање на одредбите кои се однесуваат на Одборот за медијација.
3. Воведување на задолжителен обид за медијација кај работните спорови, споровите за правда на децата, осигурителните спорови и потрошувачките спорови.
4. Применување на Заклучотот на Владата од јули 2019 година со кој се задолжуваат задолжува сите државни органи, институции, јавни претпријатија кои што се во државна сопственост, но и единиците на локална самоуправа, пред да започнат постапка пред суд, да направат обид споровите да ги надминат по пат на медијација.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

АНЕКС 1

Проф. д-р Лазар Нанев, судија во Основен суд Кавадарци

Правен факултет - Штип

Скопје, 11.12.2019 година

Дијалог за јавните политики „Имплементација на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017–2022 година“

1. КОНЦЕПЦИЈАТА НА ЗАКОНОТ ЗА ПРАВДА ЗА ДЕЦАТА – ПРЕДНОСТИ, СЛАБОСТИ И КЛУЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ

1. 1. Концепцијата на Законот за правда за децата

Законот за правда за децата од 2013 година (Сл. Весник на РМ бр.148/2013) го заокружува системот на правда за децата, втемелен со претходниот Закон за малолетничка правда. На неговото донесување му претходи анализа на поранешниот закон и неговата практична примена, која укажа на потребата од бројни интервенции во самиот законски текст, покрај воочените слабости во примената на неговите одредби. Во голем дел иновациите во законот се наложени со барањето за неговото натамошно сообразување со меѓународните норми и стандарди, во суштинска и термиолошка смисла (законот оперира само со изразот „дете“, наместо поранешниот „малолетник“), како и со во меѓувреме извршените промени во домашното законодавство поврзани со одделни негови одредби, посебно донесувањето на новиот ЗКП од 2010 година.

Законот ги унапредува начелата врз кои беа засновани и поранешните решенија, посебно развивајќи ги новите категории на деца во конфликт со законот и деца во ризик согласно меѓународните стандарди. Особено е важно дека доаѓа до проширување на категоријата на „деца во ризик“, како состојба која опфаќа и извршување на дејствија предвидени како полесни казнени дела, за кои е предвидена (не, како во законот „утврдена“) парична казна или казна затвор до три години, согласно „Ријадските правила“ (в.поопширно

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Int.Rev.of Crim.Policy 49/50,12). Смислата и целта на нејзиното проширување е дефинирањето на мерки на рана заштита и превентивна интервенција кон децата кои се во ситуација на социјален ризик, пред да дојде до извршување или по извршено дејствие предвидено како полесно казнено дело, но и одбегнување во овој случај на формална постапка и примена на мерките предвидени со законот. Поимот на ризик воопшто опфаќа ситуации во кои децата се загрозени и имаат потреба од непунитивни мерки заради заштита на нивното здравје, воспитување и помош. Таквите мерки може да се насочени кон детето и тогаш имаат карактер на заштита и помош, или пак кон неговото семејство и друга средина (образовни институции), заради нејзино активирање како гарант за заштитата и воспитувањето на детето. Ризикот може да биде создаден со фактори кои се однесуваат на самата личност (менталното здравје на детето), односите на детето со семејството (растурен дом, малтретирање, питачење итн.), или социо-економските услови во кои живее детето (сиромаштија итн.). „Ријадските правила“ поаѓаат од определбата дека младите лица треба да имаат активна улога и партнерски однос со општеството во нивната социјализација и не може да се сметаат за обичен објект на социјализација или контрола. Превенцијата не се состои само во отстранување на негативните фактори, туку и во унапредување на правата и благосостојбата на детето. Интервенцијата на државата треба да биде поставена на три рамништа. Првото е тоа на примарна превенција, што содржи мерки и политика насочени кон целокупното население. Второто е рамништето на секундарна превенција, што има за цел идентификација на „децата во ризик“, за која се задолжени специјализирани агенции чија задача е спречување на вршење дејствија предвидени како казнени дела и се остварува низ шест фази: идентификација на проблемот (социјални работници, учители, полиција во контакти со родители итн.); лоцирање на проблемот (во средината каде постои таква опасност); идентификација на децата (собирање на информации за групи малолетници во ризик); поставување на временска рамка за акција (координирана од повеќе структури, воспитувачи и др.); мониторинг на програмата; и натамошно следење, за да не дојде до повторување. Терцијалната превенција опфаќа мерки за индивидуални случаи и има за цел редукција на рецидивизмот. Категоријата на „деца во ризик“ не познава старосни граници: дете на која било возраст може да се најде во состојба на загрозеност, во однос на која мора да се статуираат јасни обврски на државата за помош и грижа насочена кон зачувување на неговото здравје и правилен развој.

Под „дете во судир со законот“ се подразбира дете над четиринаесетгодишна возраст чиешто дејствие во објективна смисла претставува повреда на некоја казнено-правна забрана, за којашто е предвидена (не „утврдена“) казна затвор над три години и на кое под определени услови може да му биде изречена воспитна или друга мерка.

Внатрешното разликување на овој поим од претходниот „дете во ризик“ има квантитативен и квалитативен аспект. Првиот се однесува на старосната граница (14 години), над која децата се „во судир со законот“. Вториот, суштински, без која ваквото

разликување не би имало смисла, ги покрива условите за примена на воспитни и други мерки на “децата во судир со законот” во формална судска постапка.

Законот за правда за деца ги развива и допрецизира условите за дејуридизација и флексибилност на третманот на децата, согласно неговата ориентација кон правата и благосостојбата на детето, давајќи им широки дискрециони овластувања на органите што учествуваат во постапката. Простор за нивното остварување во интерес на детето претставуваат решенијата инспирирани со идејата на “свртување” (diversion) на третманот на “детето во судир со законот” од формалната судска постапка кон неформалните мерки на помош и грижа во заедницата. Алтернативниот третман станува основен принцип на модерниот систем на малолетничка правда во таа мера, што примената на судски институционални или слични мерки се ограничува само на случаите во кои заштитата на општеството налага нивно третирање во формална судска процедура. “Свртувањето” на постапувањето со малолетникот кон вонсудски третман претпоставува секогаш дејствие на детето со кое се остварени обележјата на некое казнено дело и негова согласност и активно учество во примена на други мерки што се состојат или во алтернативи на судската постапка или во алтернативи на институционалниот третман. Останува и основното барање, примената на алтернативен, вонсудски третман да е во согласност со неговите права и формални гаранции, како што е правото на одбрана и фер и правично постапување (в. поопширно *Int.Rev.of Crim.Policy* 49/50, 17).

Централно подрачје на кое се развива новиот концепт на правда за децата е системот на санкции. Заедно со напуштањето на концептот на вината и на казната како справедливо возвраќање за стореното казнено дело, системот на санкции во Законот за правда за децата целосно ја инкорпорира во себеси идеата на ресторативна правда (restorative justice, в. *Walter*, 760). Разликата помеѓу ретрибутивната и ресторативната правда - првата како начело доминантна за казненото право за возрасни сторители на казнени дела, втората својствена за системот на правда за децата, се состои најпрвин во различните релации меѓу одделните субјекти: првата се сведува на двостран однос помеѓу државата и сторителот, во кој сторителот се расплатува со државата, додека втората подразбира тростран однос помеѓу сторителот, жртвата и државата, во кој државата е само посредник во процесот на порамнување помеѓу сторителот и жртвата. Натаму, ретрибутивната правда значи апстрактно порамнување со извршеното злодело со изрекување на казна како справедливо порамнување: правдата е задоволена на еден метафизички, општ начин, злоделото е расплатено, но со тоа не е реставрирана поранешната состојба. Ресторативната правда претставува, наспроти тоа, повторно воспоставување на поранешниот статус и права на жртвата, преку одредена конкретна активност на сторителот насочена кон самата жртва. Додека ретрибутивната правда се сведува на прашањето како да се казни сторителот, ресторативната правда е окупирана со прашањето, како да се реставрира благосостојбата на детето, жртвата и заедницата.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Наспроти ретрибутивната правда, која е свртена кон минатото (порамнување со извршеното дело), ресторативната правда е ориентирана кон иднината: специјална превенција и ресоцијализација на сторителот, сатисфакција на оштетениот во вид на компензација на штетата и задоволување на потребите на заедницата за спречување на казни дела.

Ретрибутивната санкција не го решава основниот конфликт меѓу сторителот и оштетениот и може да биде извор и на нови конфликти, особено ако продолжи заемното непријателство меѓу нив. Наспроти тоа, ресторативната правда е ориентирана кон решавање на конфликтот, со помирување и компензација на штетата или со примена на друга санкција што е прифатлива за сите (општокорисна работа и сл.).

Најексплицитен израз на начелото на ресторативна правда во Законот за правда за децата е институтот на посредување и помирување (медијација): судијата или јавниот обвинител не пресудува и не изрекува санкција, туку посредува во спорот меѓу детето и неговото семејство и оштетениот, барајќи најдобра солуција што ќе ги задоволи интересите на сите страни.

Прифаќањето на идејата на ресторативна правда како водечко начело на правдата за деца се соочува со разумните предупредувања за почитување на основните државно-правни гаранции (в. *Jessberger/Kress*, 846): системот на правда за децата треба да е хармонизиран со начелата на правната држава, слободите и правата на децата и потребата од ефикасна заштита на општеството од криминал. Поради тоа, Законот за правда за децата минуциозно ги уредува судската и вонсудските постапки спрема децата, поаѓајќи од уважување на нивните посебни права и нивната заштита што има приоритет пред начелото на ефикасност на постапувањето. Исто така, истакнувањето на интересот на детето и потребата од неговата социјализација како примарна цел на системот на санкции ја брише разликата помеѓу материјално-правните и процесно-правните решенија. Постапката започната по повод извршено дејствие предвидено како казнено дело може да заврши и со процесно решение, како што е помирувањето, условното одлагање на постапката и сл. Исто така, одделни санкции, како што се мерките на засилен надзор, се замислени како континуирано “постапување” со малолетникот, во кој е вклучен и органот кој го врши надзорот, така што персоналниот елемент на санкцијата се сведува на обврска на исполнување на одредени налози, контакти со тој орган и сл.

Главни санкции во системот на санкции се воспитните мерки, кои се изрекуваат на дете во судир со законот; само по исклучок на дете од 16 до 18 годишна возраст за дејствие кое со закон е предвидено како кривично дело може да му се изрече казна или алтернативна мерка; на дете за дејствие кое со закон е предвидено како прекршок може да му се изречат прекршочни санкции определени со овој закон; мерки на безбедност се изрекуваат на дете под условите определени со КЗ и со овој закон; конфискација на имот и имотна корист и предмети прибавени со дејствија кои со закон се предвидени како кривични дела и

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

прекршоци на деца се врши согласно со општите услови утврдени во КЗ (чл.34). Во овој закон предвидените санкции имаат различна содржина, што го предодредува начинот на нивното извршување, но единствена цел што ги прави различна од сличните санкции во казненото право. Таа е дефинирана како обезбедување на нивно воспитување, превоспитување и правилен развој (чл.35). Оттука, казната за деца според својата смисла и цел е различна од казната за возрасните сторители на казнени дела: нејзина исклучива цел е специјалната превенција и превоспитување, така што нејзиното извршување е лишено од сите ретрибутивни елементи што се атрибути на казнувањето.

Единството на целта на сите предвидени санкции му дава друга содржина и на начелото на индивидуализација (чл.36) како водечко начело во изборот и одмерувањето на санкциите: тие имплицираат широки овластувања на судијата во нивниот избор, детерминиран, покрај уважувањето на околностите што се однесуваат на личноста, тежината на дејствието и последиците, главно од потребата од воспитување, превоспитување образование и развој, заради обезбедување и заштита на најнеопходниот интерес за детето; притоа, казна или потешка санкција се изрекува само ако не е оправдано изрекување на полесна санкција и со обврска на судијата посебно да ги образложи причините за изрекување на потешка санкција.

Истакнувањето на начелата на индивидуализација, специјална превенција и депенализација како приоритетни ги прави бесмислени и неприменливи во системот на правда за децата посебните правила предвидени во казненото право со фамозниот Закон за избор и одмерување на висината на казната.

И покрај „втопувањето“ на казните во единствениот систем на превентивни санкции, како подрачје на натамошно унапредување на системот на правда за децата останува прашањето за нивната конзистентност или неконзистентност со основната концепција врз која е заснован моделот на правда за деца. Според Законот за правда за децата (чл.50), може да се казни (предвидени казни се: затвор за деца, парична казна, забрана на управување со моторно возило и протерување на странец од земјата) дете „кривично одговорно“ над 16 годишна возраст само ако поради тешките последици од стореното дело и високиот степен на кривичната одговорност не би било оправдано да се изрече воспитна мерка (според чл.51, услов за изрекување казна затвор за деца е и „висок степен на кривична одговорност“). Овие решенија, кои се остаток од посматрањето на децата престапници како „криминалци во мало“, претставуваат очигледно мешање на две идеи: на превоспитната функција на санкциите за деца, од една страна, и на казнувањето што за своја основа ја има вината на сторителот. Таквата конфузија не може, а да не се одрази врз двојната природа на казнувањето (*Schaffstein*, 461): функција на казната е и превоспитувањето на малолетникот, како другите воспитни мерки, и справедливото возвраќање за стореното дело. Мнозина автори, особено, припадниците на теоретскиот правец што го преферира третманот наспроти казнувањето, сметаат дека ваквиот дуализам

на непомирливи идеи го оправдува напуштањето на казната, која штети на личноста на детето и неговиот развој и се појавува како директна причина за рецидивизам (Heuyer, 274).

Решенијата кои упатуваат на „кривична одговорност“ на детето над 16 години оставаат отворени и други прашања, како, на пример, тоа дали секогаш кога се работи за дете во судир со законот судот треба да го утврдува постоењето на вина или пак таа се утврдува само кога тој ќе стори некое потешко дело. И дали тоа значи дека кај полесните дела судот не треба да утврдува казнена одговорност, што допушта можност делото да не е извршено со умисла, односно небрежност, кога законот ја казнува небрежноста. Последново прашање имплицира и следно: ако судот утврди дека не постои умисла или небрежност, дали воопшто може да примени било каква санкција. Кога би се прифатила тезата дека вината се утврдува само кај потешките дела, останува можноста за примена на воспитни мерки без оглед на тоа дали постои вина кај детето за стореното дело, а тоа (врз основа на заклучување *ad absurdum*), би значело примена на заводска мерка, на пример, и за обичен случај, во кој е предизвикана казнено-правно релевантна последица без да постои ниту небрежност на страната на сторителот. Поради тоа, судот треба да ги утврдува сите елементи на субјективниот однос на детето во судир со законот на 16 годишна возраст кон неговото дело во секој случај на поведување на постапка.

Притоа, кога ќе утврди вина (умисла или небрежност, ако небрежноста се казнува) за стореното потешко дело, може да изрече и казна затвор за деца ако се исполнети и другите услови за нејзиното изрекување; во другите случаи за изрекување на воспитна мерка е доволно да утврди постоење на таков субјективен однос на детето кон стореното дело, што покрај умислата или небрежноста како психолошки однос кон дејствието и неговата последица ја манифестира неговата неприлагоденост, воспитна запуштеност или девијантниот развој на неговата личност.

Законот за правда за децата ги презема сите поранешни решенија што се однесуваат на помладите полнолетни лице, кои се гранична категорија помеѓу децата и полнолетните сторители на казнени дела.

Иако е таа категорија туѓа на смислата, функциите и целите на системот на правда за деца, нејзиното придружување кон посебниот третман на децата со можноста за изрекување воспитни мерки е добро затоа што на тој начин се отвора поширок пробив на начелата на индивидуализација и ресоцијализација, наместо ритробиција, во подрачјето на општиот казненоправен систем.

Постапките за утврдување на постоењето на околности релевантни за изрекување на определена мерка спрема дете во ризик или санкција спрема дете во судир со законот се уредени со почитување на основните начела на кои се повикуваат и меѓународните документи за правата на детето: процесни гаранции, со задолжително право на одбрана и претставување, специјализација и компетентност на органот што ја применува мерката или изрекува санкцијата и почитување и заштита на личноста на детето во која било форма на

постапување спрема него од надлежни институции, деинституционализација на третманот и што пократко траење на институционалните мерки што подразбираат лишување од слобода на детето, користени како последно средство.

Комплексот на одредби за заштитата на децата-жртви на казнени дела и насилство и на децата-сведоци во казнените постапки го изразува неговиот интегристички пристап, кој почива врз стојалиштето дека со категориите на деца во судир со законот и деца во ризик нив ги спојува идејата дека виктимолошкиот и заштитниот елемент: се работи за деца што имаат потреба и право на заштита, помош и грижа од општеството, низ чиешто должно исполнување тоа (општеството) си обезбедува просперитетна иднина. Во одредбите на Законот за правда за децата се, затоа, гарантирани правата на овие две категории и постапувањето со нив во казнената постапка. Покрај посебните гаранции на детето-жртва што ги има како оштетен во постапката, Законот ги уредува неговите посебни права на процесна заштита кај одделни видови казнени дела или кога има потреба од посебна грижа и заштита со користење на посебни процесни мерки на заштита и итност на постапката (чл.146-150). Посебно е значајно што Законот го дефинира правото на детето-жртва на казнено дело или прекршок на насилство или на друг акт на насилство (вооружен конфликт, насилни демонстрации итн.), обесштетување од посебен фонд формиран во рамките на буџетот на Министерството за правда, ако обесштетувањето не може да се изврши од сторителот на делото (чл.151- 152). Оваа императивна одредба налага обврска за обезбедување таков фонд во рамките на буџетот на Министерството за правда иако тој не е обезбеден, претставува основа за поднесување тужба против државата за надоместување на штетата.

Заштитата на децата како жртви и како сведоци во казнената постапка се обезбедува согласно со одредбите од Законот за кривичната постапка и Законот за заштита на сведоците и со примена по потреба на посебни мерки за заштита на психофизичкиот интегритет на детето.

Во еден превентивно и протективно ориентиран систем каков што е системот на правда за децата развиен со Законот за правда за децата е логично да биде инкорпориран и исклучително важниот сегмент на превенцијата на детското престапништво. Тој е разработен во законот (шестиот дел) како легислативна рамка за обврските на државата да организира систем на превенција, преку соодветни тела Државен совет и општински совети за превенција. Со нивното исполнување државата се приклучува кон добрите практики на развиените држави за формирање на такви тела, како облик на вклучување и на поширокото општество и науката во формулирањето на криминално-политичките цели, средствата и инструментите за сузбивање на детското престапништво.

1.2. Стратегија за реформа на правосудството 2017-2022 година

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Системот за правда за децата е воспоставен со Законот за малолетничка правда, унапреден со Законот за правда за децата се уште се соочува:

- со постоење лоши материјални услови,
- недостаток на основно образование и систематска ресоцијализација на децата лишени од слобода, па упатува на постоење сериозна загриженост и потреба од напори за дополнително зајакнување на правата на детето.

Во стратегијата се констатира дека сеуште постои неусогласеност на Законот за правда за децата со новиот ЗКП и Законот за прекршоците, како и директивите од ЕУ.

Поради тоа, се наведува дека потребни се измени во Законот за правда на децата, во правец на:

- негово усогласување со останатите закони и ЕУ директивите,
- зајакнување на заштитата на децата жртви на кривичните дела,
- внесување процедурални одредби во однос на текот на главниот претрес,
- олеснување на пристапот на децата - жртви до правен совет и застапување, и
- формирање на Фонд за обесштетување на децата жртви.

Измените мора да ги зајакнат и механизмите за превенција на детското престапништво на локално и централно ниво, како и институционално, материјално и функционално зајакнување на Државниот совет за превенција на детското престапништво.

1.3. Индикатори за следење на имплементацијата на Законот за правда за децата

Со поддршка на канцеларијата на УНИЦЕФ, национални експерти подготвија листа од 32 индикатори за следење на имплементацијата на Законот за правда за децата, а за потребите на Државниот совет за детско престапништво кој ги собира од 63 институции во системот за правда за децата и тоа 8 СВР, 30 ЦСР, 12 Основни судови со проширена

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

надлежност, 12 ОЈО и едно ОЈО за гонење на кривични дела од организираниот криминал и корупција.

Добиените статистички податоци преку индикаторите, статистички се обработуваат и се дел од Годишниот извештај на Државниот совет за детско престапништво кој го усвојува Собранието на РСМ.

1.4. Индикатори за следење на состојбата со децата жртви на кривични дела

НКТЗДЗЗ користи листа од 43 индикатори, а податоците се собираат од 222 институции во системот на правда за децата и тоа од 30 Центри за социјална работа, 8 Сектори за внатрешни работи кои вклучуваат 38 полициски станици, 133 образовани институции (основни и средни училишта), Центар за јавно здравје - Скопје, 22 Основни јавни обвинителства во Република Северна Македонија и едно Основно јавно обвинителство за гонење на кривични дела од организиран криминал и корупција и 27 Основни судови.

Добиените податоци преку индикаторите во секоја област поединечно, статистички се обработуваат од страна на членовите на Националното тело, и го претставуваат Годишниот извештај кој се усвојува од Владата на РСМ

1.5. Компаративна анализа – предлози за измена на законот за правда за децата.

Поради тоа, како и поради забелешките кои доаѓаат од стручната јавност, пред се од практичарите, националните експерти кои подолго време работат во системот на правда за децата утврдија потреба од измена на овој закон, која е утврдена во Акцискиот План за спроведување на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор 2017-2022.

Идентификувани се следните цели на овие измени:

1. Доследно почитување на принципот на најдобриот интерес на детето.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

2. Хармонизирање со новодонесените директиви на ЕУ што се однесуваат на процедуралните гаранции за заштита на децата кои се осомничени или обвинети во кривичната постапка
3. Зајакнување на заштитата на децата жртви на кривичните дела, вклучувајќи мерки за рехабилитација и интензивирана едукација на децата.
4. Внесување процедурални одредби во однос на текот на главниот претрес - дилемата главен претрес или расправа?
5. Да се олесни пристапот на децата - жртви до правен совет и застапување.
6. Воспоставување на Фондот за обештетување на децата жртви.
7. Зајакнување на механизмите за превенција на детското престапништво на локално и централно ниво, како и институционално, материјално и функционално зајакнување на Државниот совет за превенција на детското престапништво.
8. Доуредување на основните начела.
9. Унапредување на ресторативната правда-медијација и другите форми на заобиколување на судската постапка.
10. Нормативно доуредување на постапувањето и улогата на центрите за социјална заштита.
11. Измени во материјалниот дел во однос на институциите каде што се извршуваат санкциите спрема децата.
12. Нормативно уредување на Бесплатната правна помош – односно надоместокот на адвокатите пред ЦСР и полицијата.
13. Внесување процедурални одредби во однос на текот на усниот претрес.
14. Преиспитување на одредбите што содржат ресторативни елементи со цел надминување на воочените проблеми што ја оневозможуваат нивната почеста примена.
15. Доуредување на постапките што се преземаат од страна на ЦСР и зајакнување на неговите овластувања во однос на извршувањето на санкциите.
16. Унапредување на Правата на деца жртви.
17. Преиспитување на одредбите во однос на надлежноста за извршување на санкциите.
18. Внесување одредби во однос на институционалната поставеност на ВПД.
19. Олеснување на постапката за обештетување.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

20. Функционално зајакнување на Државниот совет и механизмите за превенција на детско престапништво.

Исто така, потребно е Транспонирање на релевантни ЕУ директиви:

- Директивата ЕУ 2016/800 на Европскиот парламент за процедуралните гаранции на децата осомничени или обвинети во кривичната постапка, вклучително и директивите кои се посочуваат во оваа директива;
- Директива 2012/29 / ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 25 октомври 2012 година за утврдување минимални стандарди за правата, поддршката и заштитата на жртвите на криминал и заменување на Рамковната одлука на Советот 2001/220 / ЈНА
- Директива 2013/48 / ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 22 октомври 2013 година за правото на пристап до адвокат во кривична постапка и во постапки за европски потерници, како и за правото на трето лице да се информира за лишување од слобода и да комуницира со трети лица и со конзуларните органи додека е лишен од слобода
- Директива 2010/64 / ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 20 октомври 2010 година за правото на толкување и превод во кривична постапка
- Директива 2012/13 / ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 22 мај 2012 година за правото на информации во кривична постапка
- Директива (ЕУ) 2016/343 на Европскиот парламент и Советот од 9 март 2016 година за зајакнување на одредени аспекти на пресумпцијата на невиност и на правото да бидат присутни на судењето во кривична постапка
- Директива (ЕУ) 2016/1919 година на Европскиот парламент и на Советот од 26 октомври 2016 година за правна помош за осомничени и обвинети лица во кривична постапка и за замолени лица во постапки за потерница во Европа

АНЕКС 2

М-р Оља Ристова
Судија во Основен кривичен суд Скопје

11.12.2019 година

Закон за кривичната постапка

10. Се препорачува да се воведе пракса според која јавниот обвинител ќе биде обврзан да ги достави сите докази до одбраната на самиот почеток на постапката. Иако оваа обврска не произлегува од Законот за кривичната постапка, истата произлегува од

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

меѓународните договори ратификувани и потпишани од Република Северна Македонија кои се составен дел на домашното законодавство.

11. Се препорачува да се пристапува кон предлог за спогодување за вина секогаш кога обвинителството располага со цврсти докази во предметот.
12. Измена на одредбите во Законот за кривичната постапка во делот на скратена постапка заради задолжително известување на обвинетиот кога е започната истрага или се прибираат доказите.
13. Законски измени во насока на снимање на судските рочишта без обврска за издавање на записник.
14. Зајакнување на капацитетите во судовите со вработување на поголем број стручни соработници и службеници заради подигнување на квалитетот на работата на судиите.
15. Контрола и детектирање на клучните проблеми поради кои се одложуваат судските расправи врз основа на што ќе се спроведе обука на судиите за менаџирање на предметите со цел за ефикасност во постапувањето.
16. Зајакнување на менаџментот на судовите во насока на правилен распоред на судиите и судските служби по оддели заради зголемување на ефикасноста при постапување со предметите.
17. Редовно надградување на АКМИС системот согласно секојдневните потреби на сите корисници на истиот.
18. Членовите на Судскиот совет да бидат во постојана комуникација со судиите од судовите за кои се надлежни со цел правилно да ги констатираат проблемите на судиите кои влијаат на оценувањето на нивната работа
19. Се препорачува реевалуација на работата на судиите и јавните обвинители, наместо ветинг, која ќе го опфати целокупниот судиски/обвинителски стаж и истата би ја спровеле стручни и независни лица кои имаат несомнено познавање за начинот на постапување на судиите и јавните обвинители.

Кривичен законик

1. Се препорачува донесување на упатство за воедначување на судската пракса за определување на видот и висината на кривичната санкција.
2. Интензивна обука на судиите за примена на Законот за пробација бидејќи соработката со пробациската служба овозможува правилен пристап кон индивидуализација на казната за секој обвинет.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

3. Измена на одредбите за заштитен надзор во Кривичниот законик во насока на зголемување на видот на мерките кои ќе ги изрече судот со цел намалување на бројот на повратници.

АНЕКС 3

М-р Антоанета Димовска, судија во Основниот граѓански суд

Реформи во граѓанското право

Избор на судии со интегритет кредибилитет и знаење.

Ова е првиот предуслов за било каква реформа во судството, без вакво нешто нема квалитет во судството и се друго кое ќе биде предложено е без значење. Но факт е дека има голем број судии кои посветено ја работат својата работа и во целиот овој период одолеваат на разните влијанија и обиди да бидат дискредитирани.

Имајќи ја во предвид судската пракса од осамостојувањето на Република Северна Македонија па досега може да се констатира следното:

Се укинаа Судовите на здружен труд кои беа надлежни за работните спорови, за во 1996 година да се направи голема реформа со укинувањето на Окружните стопанските судови и стопанскиот суд на Република Македонија. Со оваа реформа се востановија основните судови како првостапени судови, Апелационите судови Скопје, Битола, Штип и Врховниот суд. Подоцна се формираше управниот суд и Вишиот управен суд и Апелациониот суд Гостивар.

Сето ова допринесе да има застој во работата на предметите што е објективен момент но и се покажа дека самата реформа не беше поддржана од персонален и технички аспект што уште повеќе влијаеше на застојот. Имено на Основните судови се пренесе севкупната надлежност во постапувањето во прв степен, без да се екипираат просторно, персонално и технички.

Ова продолжи и во натамошниот период и до денес.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

1.Судовите не се технички опремени сооглед на обврските кои ги имаат согласно законот и не се просторно и персонално екипирани.

2.Измени во законот за парничната постапка.

Законот за парничната постапка го вовеле тонскиот запис од одржаните рочишта како задолжителен, но не само што судовите не се целосно технички опремени туку и опремата која беше инсталирана во најголем дел од судниците не функционира и не е соодветна. Ова од причина што самата опрема не е предвидена за да работи толку работни часови и со таков капацитет како што работи.

Законот за парничната постапка од 2005 година беше закон кој направи позитивни примени од аспект на забрзување на постапките и напуштање на истражното начело, но притоа не се задрже во обврската на судот правилно да ја утврди фактичката состојба.

Со измените на ЗПП од 2010 година ,2011 година и од 2005 година законот претрпе измени кои не го подобрија неговиот квалитет туку по мислење на сите професионалци кои се бават со граѓанското право доведе до уназадување на квалитетот на правораздавањето.

Причина за ова се следните измени:

Вештачењето согласно измените на Законот за парничната постапка од 2010 година во членот 235 став 1, утврдува дека судот ќе изведе вештачење како доказ, ако странката со тужбата или одговорот го достави стручниот наод и мислење на вештакот.

Ваквата законска одредба е целосно во спротивност со сите одредби кои се однесуваат на доказите, фазата за нивно предлагање и во спротивност со целата заради која се изведува овој доказ.

Имено доказот вештачење се изведуваше согласно дотогашниот член 235, кога заради утврдување или разрешување на некој факт е потребно стручно знаење со кое судот не располага. Ова законско решение во целост ја изразува суштината на доказот вештачење. Измената на членот 235 став 1 во целост ја смени суштината, смислата и значењето на доказот вештачење.

Пред се странката уште со поднесувањето на тужбата “треба да знае“ кои факти ќе бидат спорни за тужениот, а кои не. Па така на пр. , доколку се работи за тужба за надомест на штета тужителот ќе треба да изготви сообраќајно вештачење затоа што неможе да знае дали тужениот ќе оспорува чива била вината за случената сообраќајна незгода иако можеби пред поднесување на тужбата тоа воопшто и не било спорно. Тужениот од друга страна ќе достави вештачење со одговорот на тужбата или судот во смисла на членот 235 став 2 ќе определи вештачење со писмена наредба , ако стори веројатно дека постојат факти или околности заради кои не може да го прибави вештиот наод и мислење.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

Да тргнеме од суштината што точно значи вештачењето. Вештаците се доказно средство, а вештачењето е функција(дејност, работа, задача) на вештакот. Вештакот е лице кое има стручни знаења од определена област со кои знаења судот не располага. Вештачењето завршува со наод и мислење, но немора секогаш тоа да биде така. Имено може да се работи за комплексно вештачење, па така едно вешто лице може да даде наод, односно да ги утврди фактите, а друго вешто лице да даде мислење.

Судот согласно законот ги оценува секој доказ поединечно и сите докази заедно, што значи дека судот може да утврди и поинаква фактичка состојба од онаа која ја дал вештакот, а токму користејќи го вештачењето. На пример вештакот детално опишал кој како се движел, какво дејствие превзел во определен момент, но погрешно заклучил дека тужениот е виновен за случената сообраќајна незгода затоа што дејството кое го превзел е спротивно на законот. Конкретно тужениот возел со дозволената брзина, реагирал навремено на сообраќајната незгода, но во моментот бил под дејство на алкохол поради што вештакот заклучува дека тој е виновен за случената сообраќајна незгода.

Да се вратиме на конкретната тема. Зошто актуелното законско решение по однос на вештачењето се коси со самата негова суштина. Затоа што вештачењето е потребно тогаш кога судот нема знаења од определена област, а актуелното законско решение значи дека странката треба да претпостави кои факти судот не ќе може да ги утврди без вештачење. Напуштањето на оваа дефиниција во законот не ја менува суштината на вештачењето. Таа останува иста, но законот целосно ја анулира.

Од друга страна со обврската на странките да го достават вештачењето со тужбата, односно со одговорот на тужбата од почеток го става овој доказ во поинаква положба од останатите докази кои можат да се предлагаат и на подготвителното рочиште. Се коси и со самата суштина на подготвителното рочиште на кое се расправа токму за спорните факти и за кои спорни факти странките предлагаат докази. Доколку на подготвителното рочиште помеѓу странките се постигне согласност околу тоа дека некој факт не е спорен, тогаш вештачењето кое е доставено со тужбата токму заради утврдување на тој факт е апсолутно непотребно.

Законското решение од членот 235 став 2 од ЗПП ако странката стори веројатно дека постојат факти или околности заради кои не може да го прибави вештиот наод и мислење, судот ќе определи вештачење со писмена наредба, ги доведува доказите вештачење, во “нерамноправна положба.”

Конкретно кога едната странка доставува вештачење самата ги дава насоките кои факти треба да се утврдат, додека доколку судот го наредува вештачењето, секогаш судот ќе му даде задача на вештакот на кои околности треба да се изготви вештачењето. Секако дека судот во својата наредба секогаш ќе може да побара од вештакот наод и мислење и на околност за која судот смета дека треба да се утврди. Ова веќе го доведува во прашање начелото на еднаквост на странките .

Во прашање секогаш ќе се доведе и непристрасноста на вештакот кој изготвува

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

вештачење по барање на странката, за разлика од вештачењето кое го наредува судот. Секако дека многумина ќе кажат дека пред се игра улога интегритетот на вештакот, но судската пракса ова го негира. Секојдневно се среќаваме со вештачења кои ги доведуваат странките и кои се дијаметрално спротивни. Слободно може да се заклучи дека најчесто вештачењата се по желба на странките и дека супревештачењето се изготвува речиси во секој предмет. Кога се вели дека вештачењето се изготвува по желба на странката тоа не значи дека странката инсистира тоа да биде изготвено така што од истото ќе се утврдат факти кои одат во корист на тужителот или на тужаниот во зависност од тоа кој го побарал вештачењето. Имено вештакот некако “природно“ заклучува дека така треба да се изготви вештачењето. Ова повторно се потврдува со фактот на постоењето на дијаметрално спротивставени вештачења за иста фактичка состојба. Секако дека многумина ќе речат па вештакот дал само свое мислење затоа што тој така гледа на работите, но тоа едноставно не е така. Потребата од толку супервештачења упатува на горниот заклучок дека во последно време недостасуваат стручни кадри кои ќе изготват квалитетни вештачења. Сепак искуството и на судиите, но и на адвокатите со кои секојдневно дискутираме на оваа тема се речиси едногласни дека се работи за вештачења изготвени “по желба” на странките, односно по мислење на вештаците дека треба да го изготват вештачењето да биде во корист на странката која го бара неговото изготвување.

Недавањето насоки од страна на судот по однос на околностите на кои се изготвува вештачењето сосебе ја носат опасноста вештаците “да ја донесат пресудата“. Да го земеме повторно за пример сообраќајното вештачење. Речиси без исклучок секое вештачење во кое вештакот наоѓа придонес на секој од учесниците во сообраќајната незгода, завршува со заклучок кој со колкав процент учествувал во случувањето на незгодата. Дури другата странка и да достави вештачење во кое се утврдени идентични пропусти од сообраќаен аспект, заклучокот е различен по однос на дадениот процент. Ваквото нешто е во најмала рака недозволиво. Неможе да се занемари фактот дека и кога судиите донесуваа решение за вештачење некои судии инсистираа вештаците да го утврдат и процентот, што би значело и да ја донесат одлуката. Ова сепак не го оправдува постојното законско решение.

Со доставувањето на вештачењето со тужбата или одговорот на тужбата не постои можност да се елиминираат и случаите во кои вештакот треба да биде изземен, затоа што во многу случаи вештакот и незнае за постоењето на причините кои можат да доведат до негово изземање. Сето ова се одбегнува доколку судот го наредува вештачењето.

Проблеми со вештачењето воопшто

Мора да се напоменат и некои проблеми во врска со вештачењето кои опстојуваат во судската пракса со години наназад без оглед дали изготвувањето на вештачењето е определено од страна на судот или по барање на странката.

Првиот проблем е недетектирањето на спорните прашања, од аспект дали истите се спорни како фактичко или правно прашање.

Многу често се бараа од вештаците да дадат одговор на правни прашања, што не

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

само што е недозволиво, но е спротивно и на законот.

Се случува судот да постави прашање дали тужителот има право “нешто да му припадне“, “дали тужениот нешто должи“ и сл. Во овој момент кога странките сами го доставуваат вештачењето ваквото нешто е речиси правило. Судијата како да добива замена во вештакот.

Од аспект на постапувањето на судот, фазата во која се детектираат спорните прашања, е подготвителното рочиште. Истото судот мора да го одржи на начин што ќе ги поттикне странките да ги изнеста сите решителни факти и да предложат докази заради утврдување на истите. Тоа значи дека подготвителното рочиште никако несмее да се сведе на останување на тужбата и одговорот на тужбата, туку мора суштински “да се претреста“ сите аспекти на спорот. За ова треба добра подготовка од страна на судот, но и од странките, односно нивните полномошници. Во оваа фаза треба да се отворат и правните прашања, од чие расправање пак ќе зависи и предлагањето на доказите.

Супер вештачењето како законско решение

Супервештачењето исто така како законско решение е проблематично. Согласно член 246 став 2 од ЗПП кога податоците на вештаците за нивниот наод не се сложуваат суштествено, или наодот на еден или на повеќе вештаци е нејасен, нецелосен или е во противрешност самиот со себе или со испитаните околности, а тие недостатоци не можат да се отстранат со повторно сослушување на вештаците, судот може да определи супервештачење кое ќе се изврши во роковите определени во членот 245 став1 од ЗПП.

Примената на ова одредба значи дека судот може, но немора да определи супервештачење. Пред се има недоследност во самата законска терминологија затоа што во случаите од член 235 став 2 законот оперира со терминот нареди, а во овој случај определи. Ваквата недоследност во употребата на терминологијата можеби и не предизвикува проблем колку што предизвикува проблем непрецизност на самата одредба, а тоа е дека “судот може да определи супер вештачење“.

Се поставува прашање како судот ќе одлучи дали да определи супер вештачење или не кога истото се определува во случај кога податоците на вештаците за нивниот наод не се сложуваат суштествено, или наодот на еден или на повеќе вештаци е нејасен, нецелосен или е во противречност самиот со себе или со испитаните околности, а тие недостатоци не можат да се отстранат со повторно сослушување на вештаците. Дали тоа значи дека судот може да прифати некое од вештачењето како доказ од кое можат да се утврдат правнорелевантни факти, затоа што истото е логично, изготвено врз основа на факти и докази кои се веродостојни и сл., а другото вештачење не е изготвено на овој начин. Сепак праксата покажува дека во 100% случаи кога вештачењата суштествено не се сложуваат судот определува супервештачење. Уште повеќе што и самите странки кои ги доставиле вештачењата предлагаат судот и да не прави обид да ги усогласи затоа што однапред знаат дека вештаците нема да се усогласат. Всушност тоа и секој судија го знае од лично искуство.

Супревештачењето отвара исти прашања како и вештачењето кое се определува со

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јустисија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

наредба на судот во смисла на член 235 став 2 од ЗПП, а тоа е дали со супервештачењето повторно не доаѓаме во ситуација судот да побара од вештакот да се произнесе и на околности за кои судот смета дека треба да се произнесе. Секако дека судот кога го определува супервештачењето покрај околностите за кои странките побарале вештачење може да побара од вештакот да се произнесе и за други околности. Тоа е така затоа што законот тоа не го забранува, а од друга страна судот е во обврска да се грижи да се расправат сите спори прашања, а во конкретниот случај се работи за прашања за кој и нема стручни знаења.

Сега повторно се враќаме на почеток дека сепак судот може да нареди вештачење и да “трага по вистината”, но за тоа треба да “се создадат” претпоставки. Односно треба странките да достават две вештачења во кои вештаците за нивниот наод не се сложуваат суштествено, или наодот на еден или на повеќе вештаци е нејасен, нецелосен или е во противрешност самиот со себе или со испитаните околности, а тие недостатоци не можат да се отстранат со повторно сослушување на вештаците.

Увидот како законско решение кое е проблематично

Се погоре наведеното речиси во целост се однесува и на доказот увид. Членот 212 од ЗПП утврдува дека увидот се презема само на предлог на странка кога за утврдување на некој факт или за разјаснување на некоја околност е потребно непосредно забележување на судот. Увидот може да се врши и со учество на вештаци кои ги обезбедува странката која го предложила увидот.

Што ова конкретно значи?

Дека странката е таа која знае дали на судот му е потребно непосредно забележување што е апсурдно, а за да биде апсурдот уште поголем странката е таа што знае дали покрај непосредното забележување на судот му е потребна и помош од вешто лице.

Без оглед што истражното начело е напуштено увидот е доказ за кој судот мора да одлучи дали ќе го изведе и тоа сам или во присуство на вештак. Ова од едноставна причина што само судот знае дали му е потребно непосредно забележување или не.

Секако дека странката може да предложи увид, судот ќе се произнесе дали му е потребен или не, а токму од причина што единствено тој знае дали му е потребно такво нешто или не.

Причините за изменување на Законот за парничната постапка во делот за вештачењето

Секој кој секојдневно го практикува Законот за парничната постапка знае дека измените на Законот за парничната постапка од 2010 година кога се измени главата XXVII во делот на доказите увид и вештачење знае дека со оваа измена се сакаше да се постигне

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

забрзување на судските постапки.

Дали се постигна тоа?

Апсолутно не. Најнапред огромен дел од предметите звршуваат со супервештачење, но пред тоа има и други фази од постапката кои не се одвиваат така “брзо“. Кога тужаниот ќе ја прими тужбата доколку во истата има вештачење најчесто веднаш се обраќа до вештак за изготвување на вештачење и речиси во 100% случаи рокот кој судот го определил за доставување на тужба не е доволен за да се достави одговор на тужбата со вештачење. Тогаш тужениот ќе достави одговор на тужбата и доказ дека се обратил до вештакот да изготви вештачење но истото не е изготвено пиоради кусиот рок. Судот пак обврзан со роковите од член 271 од ЗПП должен е во рок од 8 дена да закаже подготвително рочиште и истото треба да го одржи во рок од 50 дена сметано од денот на закажувањето. Ова значи дека однапред судот и странките знаат дека најверојатно вештачењето ќе биде доставено непосредно пред подготвителното рочиште или на самото подготвително рочиште што секако доведува до одлагање на истото.

По приемот на вештачењето доставено од тужениот тужителот ќе истакне примедби какви што истакнува и тужаниот на вештачењето доставено од тужителот. Во зависност од тоа кога е примено вештачењето од тужениот тогаш ќе бидат дадени и примедбите по кои секако треба да се произнесе тужителот. Произнесувањето најчесто значи и консултација со вештакот кој го изготвил неговото вештачење, а тоа не подразбира дека ќе ги следи роковите во кој судот ги закажува рочиштата што пак доведува до ново одлагање.

Отакако ќе бидат дадени примедбите судот ќе направи обид да ги усогласи вештаците за што е потребно нивно сослушување или писмено произнесување. Во зависност од тоа дали вештаците ќе ги доставт навремено своите произнесувања по примедбите ќе зависи дали судот ќе одржи рочиште или не.

На крајот доколку вештаците останат на своите првобитно дадени наоди и мислења судот може да определи супоервештачење за кое реквме дека речиси без исклучок се определува. Грубо пресметано најмалку четири подготвителни рочишта ќе се одложат поради вештачењето.

Доколку судот го определува вештачењето тоа ќе се направи на првото подготвително рочиште. Ова од причина што на подготвителното рочиште странките ќе се произнесат кои факти се спорни судот со постување на прашања и си поттикнување на странките да ги изнесат сите решителни факти и да предлагаат докази ќе утврди кои факти се спорни и за чие утврдување судот нема потребни знаења, па ќе биде потребно вештачење.

Проблеми во врска со спорите од мала вредност согласно сегашното законско решение:

Согласно сегашното законско решение спор од мала вредност како во редовната

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

парница така и во стопанските спорови се спорови кои се однесуваат на побарување во пари кое не го надминува износот од 600.000,00 денари.

Несватливо е овој износ да биде ист и за стопански спор и за редовна парница со оглед на фактот што во граѓанските спорови имајќи ја во предвид финансиската моќ на граѓаните овој износ никако не може да биде за спор од мала вредност. Лично знам дека измените кои се направија во 2005 година по однос на вредноста на спорот од мала вредност како што беше кажано од Министерството за правда биле по укажување на Светска банка заради забрзување на постапките. Ова значи дека не само што беше непотребна оваа измена но со ништо не е оправдана. Доколку се има во предвид дека никаде во Европа износот од 10.000 евра не претставува износ кој го квалификува спорот како спор од мала вредност.

Втора причина со овие измени се дозволи жалба на фактичката состојба што го изедначи овој спор во целост со редовната парница, а остана одредбата дека не се одржува подготвително рочиште туку веднаш се закажува рочиште за главна расправа, што доведе досега конфузна постапка.

Делот за судскиот платен налог и за одлучувањето по приговор на нотарскиот платен налог:

Со измениите на Законот за нотаријат се корегираше решението со кое доверителот можеше да поднесе предлог за донесување на решение за издавање на нотарски платен налог исклучиво преку полномошник адвокат, но не се исправи целосно противуставното решение и за должникот за кого сеуште стои обврската приговор против нотарскиот платен налог да мора да го поднесе преку полномошник адвокат.

Главата која се однесува на постапката по приговор против нотарскиот платен налог сеуште не е доволно разработена и има неусогласеност во самиот Закон за нотаријат во делот на вршењето на доставата законот за парничната постапка.

3. Материјалното право

Со оглед дека е започнат процесот на кодификација на граѓанското право кој процес е многу обемен и долготраен мора да се направи напор континуирано да се работи затоа што со оглед дека се носат нови закони доколку не се следат измените голем дел од трудот ќе биде без ефект и уште повеќе ќе се одолговлекува целиот процес. Во овој момент поголем проблем е неусогласеноста на материјалните закони кои од различен аспект третираат еден ист проблем. Нужно е детална анализа на законите по групи, заради утврдување на наведените недоследности.

4. Следење на праксата на Европскиот суд за човекови права

Континуирана обука за сите судии од аспект на праксата на ЕЧП, затоа што одлуките се извор на право. Задолжителна опфатеност на сите судии кои работат на граѓанската

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија

материја. Обука за предавачите кои работа во Академијата за судии и обвинители во врска со праксата на ЕЧП.

Се што е наведено е само појдовна основа за реформите во граѓанското право кои доколку навистина почнеме сериозно да ги спроведуваме ќе покажат колку работи навистина ќе мораме да смениме. Сепак волјата за реформи и почетокот е многу важен, а јас лично сметам дека имаме волја но само треба да се направи избор на луѓе кои ќе бидат предводници на реформата во која сите ние кои сме дел од правосудниот систем активно ќе учествуваме. Тоа е наша должност и за тоа не треба да се дискутира.

Спроведувањето на секоја реформа е тежок процес кој бара многу работа, посветеност, но нам не само што ни е неопходен туку е и единствен услов навистина да станеме држава каква што сите ние граѓаните посакуваме. Не помалку важно е да се напомене дека реформата мора да се спроведе истовремено во сверата на персоналните решенија, материјално техничката опременост, процесните закони, материјалните закони, затоа што секое поинакво пристапување кон реформата нема да биде реформа.

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Partnership Justitia: Regaining Citizens' Trust
Партнерство Јуститија: Враќање на довербата на граѓаните
Bashkëpunimi Justitia: Rifitimi i besimit të qytetarëve

Проектот е кофинансиран од
Владата на Република Северна
Македонија